

חננאל ומאירי ור"י מלוניל בפסחים; רמב"ם, להבנת הר"י קורקוס). דעת הרש"ש שכל כהן צריך ללכת ברגליו, אבל כהן ההולך ברגליו רשאי גם לקדם את המזרק בידו.

דיון נוסף בסוגיה אודות הולכה שלא ברגל עוסק בהושטת יד הכהן ממקום קרוב למזבח ("הולכה זוטרתית"). כגון בהקרבת קרבן העוף, האם אף זו הולכה לעניין פסול מחשבה. קיימות גרסאות שונות במסקנתה, האם מחשבה פוסלת בהולכה זו (הכרעת רש"י) או לא (הכרעת ריב"א, והיא גרסת הרמב"ם, לדעת רוב האחרונים). רבנו פרץ מפרש שהדיון עוסק גם בהולכה ברגל ממקום קרוב למזבח, שניתן להושיט ממנו ביד.

מדברי הרמב"ם נראה שכל הולכה שלא ברגל – אין מחשבה פוסלת בה, וכל הולכה ברגל – מחשבה פוסלת בה (לח"מ ומל"מ, בהתאם לפירוש רש"י וגרסת ריב"א). ויש שכתבו שלדעתו הולכה על ידי כהנים המוסרים זה לידו של זה מותרת ומחשבה פוסלת בה (ק"ן אורה וזבח תודה).

מערכה כא. תיקון הולכה פגומה (טו,א-ב)

למרות שהלך מאליו לכיוון המזבח, והגמ' מסיימת ב"תיובתא" על עולא.

ב. תיקון הולכה שנעשתה על ידי זר

בגמ' מובאת מחלוקת בין בניו של רבי חייא לבין רבי ינאי אודות מקרה שזר הוליך דם אל המזבח, ולאחר מכן הדם הוחזר לאחור וחזר כהן והוליכו אל המזבח, האם הולכת הכהן מתקנת את הולכת הזר הפסולה, או שאין תקנה לדבר?²

בגמ' להלן (לד,ב) נאמר ש"פסול אינו עושה שיריים", כלומר שכאשר אדם הפסול לעבודה קיבל את הדם או זרקו – עבודתו פסולה, אבל אם נשאר מדם הנפש שלא נתקבל

אם יעשנה ברגל הרי זו עבודה, ולכן אסור לעשותה בצורה משונה כגון בזריקה]. יש דוחק רב בפירושו לסברת ר"ש: כשמולך ברגל מרחוק – אינה עבודה כלל, כי אפשר לבטלה ולעשותה בהושטה; אבל כשמושיט מיד ליד, אפילו מרחוק – הרי זו עבודה ומחשבה פוסלת בה. מצד הסברה הרי זה תמוה, שההושטה מיד ליד תחשב עבודה יותר מאשר הולכה ברגל. ולמה לא נאמר להיפך, שההושטה אינה עבודה כי "אפשר לבטלה" ולעשותה ברגל? ועוד, שפשוט דברי ר"ש שהאפשרות לבטל הולכה היא כש"שוחט בצד המזבח וזרק", ואם כן גם אופן זה של הושטה מרחוק מיד ליד נחשב "אפשר לבטלה".

1. בשטמ"ק (בהשמטות, אות ב) מסביר שהדיוק אינו מלשון "פסולה", אלא מכפל המימרות של ר' יוחנן בעניין זה. הוא מוכיח זאת מהמימרא של ר' ינאי במנחות יג,ב: "ליקוט לבונה בזר פסול", ואם משמעות לשון זו שאין לה תקנה – למה הגמ' כאן מסופקת האם ר' ינאי הוא המכשיר או הפוסל, ולא סיימה את מחלוקתם? וראה בהערה הבאה על לשון הירושלמי ולהלן הערה 6.

2. לשון הגמ': "חד אמר כשר וחד אמר פסול", והיינו שלא ידוע מי אמר מה, אולם בירושלמי ביומא (פ"ה ה"א) נתפרשה מחלוקתם: "חזקיה (הוא בנו של ר' חייא, עיין נדה כז,א ועבודה זרה מו,א) אמר: הילוך בזר כשר, רבי ינאי אמר: הילוך בזר פסול", ומוכח בירושלמי ש"כשר" היינו שיש לו תקנה ו"פסול" היינו שאין לו. הדברים מתאימים לדברי ר' ינאי במנחות הנ"ל בהערה הקודמת.

בזבח תודה (ד"ה אתמר), ממנו עולות מסקנות שונות במקצת¹⁷.

סיכום

הגמ' מסופקת האם הולכה שלא ברגל נחשבת הולכה. הספק נאמר לעניין השאלה האם מותר לכתחילה להוליך את הדם שלא ברגל (רבנו פרץ) או גם לעניין השאלה האם הולכה כזו שנעשתה על ידי פסול לעבודה, או במחשבה פסולה, פוסלת את הקרבן (רש"י ותוס'). הכרעת ר' יוחנן שאינה הולכה. באשר לשאלה האם יש תקנה להולכה זו – עיין במערכה הבאה.

באשר להולכה שחלקה ברגל וחלקה ביד, כגון שכהן אחד מושיט בידו לכהן השני ההולך ברגל, המשנה למלך מוכיח מהסוגיה שהיא פסולה, וחובה להוליך ברגל בלבד ממקום השחיטה ועד המזבח. ברם, מדברי כמה ראשונים עולה שהדבר מותר (ריב"א על פי מסקנת הסוגיה כאן; רבנו

הולכת

הדם ממקום קבלתו במזרק ועד המזבח צריכה להעשות על ידי כהן כשר ובהליכה רגלית.

הסוגיה עוסקת בשאלה: האם הולכה שנעשתה שלא כדין – שלא ברגל, או על ידי זר – ניתנת לתיקון על ידי החזרת המזרק למקומו והולכתו מחדש כהלכתו, או שאת הנעשה אין להשיב?

א. תיקון הולכה שלא ברגל

לאחר שהגמ' הסיקה שהולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, היא מסתפקת האם ניתן לתקן הולכה זו. עולא מוסר בשם ר' יוחנן: "הולכה שלא ברגל – פסולה", ועולא מדייק מדבריו שלא ניתן לתקן הולכה זו¹. רב נחמן מקשה על עולא מדין דם שנשפך מהמזרק, שכשר לאוספו ולזרוקו

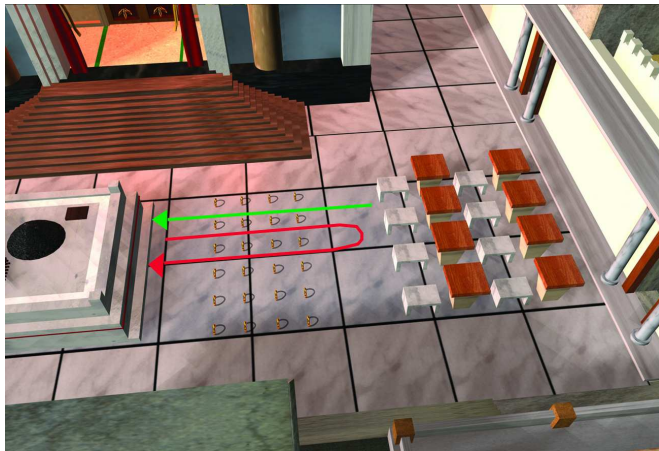
17. לדעתו "הולכה רבתי" היא הולכה גדולה שלא ברגל, על ידי זריקה מרחוק כפי שמתאר הרמב"ם. "הולכה זוטרתית" היא הולכה קטנה שלא ברגל, כגון בהושטה מיד כהן לחברו, או שמלכתחילה שחט בצד המזבח ומושיט למזבח בידו, והרמב"ם גרס שבה "פסולה". הנפקא מינה בינו לבין הקרן אורה היא בזריקת הדם ממקום קרוב ללא הולכה: לקרן אורה הרי זה פסול, כי אין כאן הולכה כלל, ולזבח תודה, כיוון שדרכה בכך – הרי זו עבודה וכשרה.

פירוש הסוגיה לשיטתו כך: "בהולכה רבתי [זריקה מרחוק] דכולי עלמא לא פליגי דפסולה [עצם הולכה זו פסולה, אף בלא מחשבה, כי שינה אותה מדרכה]. כי פליגי [בעניין המחשבה] – בהולכה זוטרתית [הושטה]. לכל הדעות מותר להוליך כך, אלא שלדעת ר"ש אינה 'הולכה', ובכל זאת הדבר מותר כי אין זה שינוי מדרכה (אין חובה לעשות הולכה, אבל מכיוון שהולכה כדרכה היא עבודה – אסור לעשותה בצורה משונה כגון בזריקה מרחוק), ולדעת חכמים אף זו 'הולכה'... והא כי פליגי [לענין פסול המחשבה] בהולכה רבתי פליגי [כמשתמע מפשט המשנה, שאפילו בהולכה ברגל לר"ש אין פסול מחשבה!]. אלא בהולכה זוטרתית [הושטה, אפילו מיד ליד] כולי עלמא לא פליגי דפסולה [מחשבה, כי דרכה בכך ואי אפשר לבטלה], כי פליגי בהולכה רבתי" [בזריקה מרחוק. לר"ש מכיוון שאפשר לבטלה, כגון על ידי הושטה מיד ליד – ההולכה ממרחק אינה עבודה כלל, ולכן לא אכפת לנו אם יעשנה אפילו בצורה משונה כגון בזריקה. ולרבנן

את ההולכה הפסולה – הרי זו עבודת הולכה הנצרכת, ולכן צריך שתיעשה בכהן (קרן אורה; אוצר חיים). רש"י (ד"ה הוליכו זר) כתב: "והחזירו כהן שהעבודה עליו מוטלת", ומשמע שאין זה תנאי בדין זה, אלא שהגמ' מדברת בהווה, שכהן הוא העושה זאת, שכן עליו מוטלת העבודה (תוספת קדושה; ובטהרת הקודש סובר שחובה לכתחילה שדווקא כהן יעשה זאת, אבל לעניין האפשרות לתקן אין זה משנה אם יחזיר זר או כהן). הרמב"ם (יובא להלן) צייר את המעשה באופן שהזר הוא שהחזיר, ולדעתו אין נפקא מינה בדבר (קרן אורה; וכתב שאולי זו היתה גרסתו בגמ', ואכן זהו הנוסח בכמה כת"י בדק"ס).

ג. הולכה מחודשת על ידי זר

הסוגיה עוסקת גם במקרה הפוך, שבתחילה כהן הוליך את הדם לכיוון המזבח והחזירו לאחור, ולאחר מכן זר הוליכו מחדש לכיוון המזבח. רב שימי בר אשי סובר שהדבר תלוי במחלוקת במקרה הקודם: מי שהכשיר לעיל – סובר שההולכה השניה עיקר, ופוסל כאן, ומי שפסל לעיל – סובר שההולכה הראשונה עיקר, ומכשיר כאן. רבא חולק וסובר שהכל מודים שדם זה נפסל, מפני שלאחר שהוחזר הדם יש באמת צורך בהולכה השניה ("הא צריך לאמטוייה"), וזו נעשתה על ידי זר (ומה שפסלו בהוליכו זר ואחר כך כהן אינו משום שההולכה הראשונה עיקר, אלא משום שהיתה

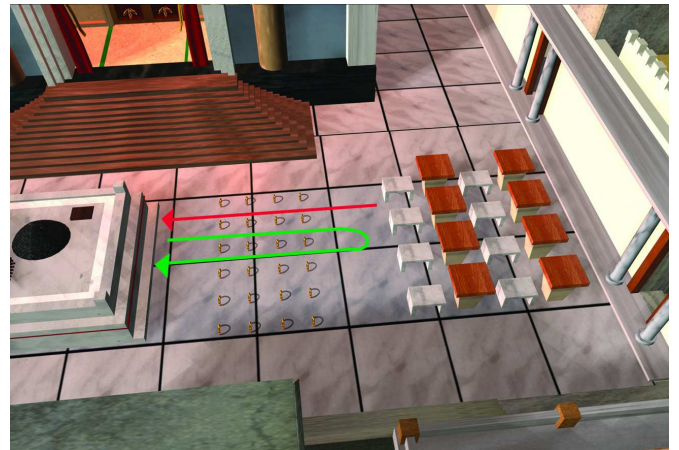

הולכת זר אחרי הולכת כהן. הכהן הוליך תחילה מבית המטבחים למזבח (החץ הירוק), ולאחריו זר החזיר את המזרק לבית המטבחים והוליכו שוב למזבח (החץ האדום). מסקנת רבא שהולכת הזר פוסלת, למרות שהיתה מיותרת לכאורה (אלא שאפשר לתקנה שוב, לדעה המקילה במקרה הקודם).

פסול מעצם זה שהפסול עשה עבודה או רק מחמת שלא נעשתה עבודה על ידי כשר, וכמה השלכות מחקירה זו, כגון כשזר מלח את הקרבן, האם ניתן למלחו שנית על ידי כהן. וכתב שאין להביא ראיה מהמחלוקת כאן, לא להכשר ולא לפסול, כי אפשר לפרש שהדעה הפוסלת סוברת שאין תקנה לדבר מפני שגם כשיחזיר ויוליך שוב לא בטלה ההולכה הראשונה, אלא הרי זה כמי שמוליך דרך ארוכה, חלקה על ידי כהן וחלקה על ידי זר. ומאידך, הדעה המכשירה סוברת שההולכה הראשונה בטלה לגמרי (על כל פנים לסברת רב שימי בר אשי להלן), ונמצא שרק כהן עשה את העבודה. וציין לתוס' במנחות (יחב, ד"ה ור"ש), הכותבים (בתירוצם הראשון) שבלילת זר גרועה ממנחה שלא נבללה כלל.

ונזרק על ידו – יכול כהן כשר לזרוקו כדין ולהכשיר את הקרבן (זוהי הדעה המקובלת בפירוש הסוגיה שם, וראה להלן מערכה פה). הדעה המחמירה כאן ואומרת שאין תקנה לדבר עוסקת במקרה שהזר הוליך את כל הדם, ולא נותר דם הנפש שלא הוליכו. מאידך, לדעה שאפשר לתקן – אין לדמות זאת לקבלה וזריקה (כשנפסל כל דם הנפש), כי בקבלה וזריקה אי אפשר להשיב את מה שנעשה, מה שאין כן בהולכה (רש"י ד"ה אפשר לתקונה)³.

הגמ' אינה מביאה הוכחה לדעה המקילה מן המשנה אודות דם שנשפך, ממנה הוכחה לעיל שניתן לתקן הולכה שלא ברגל. בפנים מאירות כתב, שהגמ' לא יכולה להוכיח מכאן כי ניתן לדחות את הראיה ולומר שהולכה שלא ברגל שמה הולכה; ורק לשיטת ר' יוחנן, הסובר שאין שמה הולכה, יש להוכיח מכאן שעל כל פנים יש לה תקנה. רבנו חיים הלוי (הל' פסולי המוקדשין יגט) מסביר אחרת, שיש חילוק מהותי בין הולכת זר לבין הולכה שלא ברגל: הולכה שנעשתה על ידי זר הרי זו הולכה, ויש כאן פסול חיובי – נעשתה עבודה על ידי הפסול לעבודה, ולכן אפשר שאין תקנה לדבר. לעומת זאת הולכה שלא ברגל איננה הולכה, והחסרון בה הוא במובן השלילי – ביטול עבודת ההולכה. דבר זה ניתן לתיקון על ידי הולכה חוזרת שתיעשה כדין⁴.

תיקון הולכת זר. הזר הוליך תחילה מבית המטבחים למזבח (החץ האדום), ולאחריו כהן החזיר את המזרק לבית המטבחים והוליכו שוב למזבח (החץ הירוק). נחלקו אמוראים וראשונים האם ההולכה החוזרת של הכהן הועילה להכשיר את הקרבן.

לשון הגמ': "הוליכו זר והחזירו כהן וחזר והוליכו", ודנו האחרונים האם יש חשיבות לכך שהחזרה תהיה על ידי כהן דווקא. יש אומרים שמכיוון שהחזרה היא המתקנת

3. לכאורה גם בזריקה יש אפשרות תיקון, לדעה (להלן כז,א, ועייני מערכה סז) שניתן לאסוף את הדם שנזרק על המזבח שלא במקומו ולזרוק שנית. באבן האזל (הל' פסוהמ"ק א,כג) מסביר, שבזריקת הפסול לעבודה הכל מודים שלא יאספנו, כי נגמרה כל העבודה, ורק בהולכה יש מקום לתיקון הדבר, כי עניינה הוא קירוב למזבח בלבד ולא פעולה בדם עצמו, וראה להלן בדיון על קמיצה. יש אומרים יתירה מזו, שאפילו הדם הנשאר בכלי לאחר זריקת הפסול אין לו תקנה, ו"פסול אינו עושה שיריים" נאמר רק על הדם הנשאר בצואר הבהמה (ראה להלן מערכה פה).

4. במקדש דוד (ס' טו,א) דן בשאלה האם עבודה שנעשתה על ידי פסולים זהו

ברגל סבר ר' יוחנן שאי אפשר לתקן – קל וחומר שיטבור כך בהולכה בזר, ובוזה לא נדחו דבריו; אם כן דעתו מצטרפת לדעה המחמירה במחלוקת כאן (כן כתב בליקוטי הלכות, אך לא כפירוש לכס"מ). סיוע לדעה זו מלשון הברייתא (יד,ב): "זר ואונן... בקבלה בהולכה בזריקה – פסול", ומשמעות לשון זו שאין תקנה לדבר, כפי שמדייקת הגמ' מלשון ר' יוחנן: "הולכה שלא ברגל פסולה" (ליקוטי הלכות)⁴.

קמיצה. כהן נוטל קומץ מן המנחה, מניח אותו בכלי שרת ומעלהו להקטרה על גבי המזבח, ושאר המנחה נאכל על ידי הכהנים. אם זר נוטל את הקומץ מן המנחה, נחלקו תנאים האם ניתן לתקן זאת על ידי החזרת הקומץ למקומו וקמיצה מחדשת על ידי כהן.

בעל טהרת הקודש מדמה את המחלוקת כאן למחלוקת התנאים במנחות (ו,א) על קמיצת זר, האם ניתן לתקן אותה על ידי החזרת הקומץ למקומו וקמיצתו בשנית: בן בתירא מכשיר וחכמים פוסלים לדעתו, זהו

מקורו של הרמב"ם לפסוק גם כאן שאין תקנה להולכת הזר. באבן האזול (פסולי המוקדשין א,כג) תמה על הדברים, שאם אכן המחלוקת תלויות זו בזו – היה לגמ' לומר "כתנאי"! לפיכך כתב שאלו שני עניינים שאינם שייכים זה לזה: הקמיצה היא פעולה המחדשת דבר בקרבן עצמו, ולכן כשנעשתה על ידי פסול אין לה תקנה (וגם בן בתירא המכשיר – הרי זה משום שלדעתו פעולת הקמיצה לא נגמרה עד הנתינה בכלי, כפי שמבארת הגמ' במנחות שם), ואילו ההולכה איננה אלא קירוב הקרבן למזבח, ולכן יש מקום לתקנה.

הראב"ה: גם להולכת זר יש תקנה

הראב"ה (תשובות וביאורי סוגיות סי' תתקכב) מביא את דברי ר' יוחנן ביומא (כז,ב): "זר שסידר את המערכה – פורקה זר וסודרה כהן", וכותב שסברה זו היא כדעה שאפשר לתקן את הולכת הזר. על פי זה הקשה על סתירה לכאורה בדברי ר' יוחנן, שהרי בגמ' כאן דעתו שאי אפשר לתקן הולכה שלא ברגל, ותיירץ, שר' יוחנן חזר בו מדבריו כאן, מכח התיובתא. נראה שלדעתו יש להכריע להלכה כדעה שאפשר לתקן הולכת זר.

זו הולכה שבשעתה היתה נצרכת, וכל הולכה הנצרכת שנעשתה על ידי זר – פוסלת). מסתבר שלדעה המכשירה לעיל ניתן יהיה להכשיר דם זה על ידי החזרתו למקומו והולכתו פעם שלישית על ידי כהן (פנים מאירות).

פסק הרמב"ם: יש תקנה להולכה שלא ברגל, אין תקנה להולכת זר

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין א,כג) פוסק: "ההולכה שלא ברגל אינה הולכה. לפיכך כהן שקיבל את הדם ועמד במקומו וזרקו למזבח – נפסל הזבח". לא כתב במפורש האם ניתן לתקן הולכה זו, אולם יש המדייקים מלשונו "וזרקו למזבח", שרק אם זרק את הדם למזבח ואינו יכול לתקן עוד – נפסל הזבח, אבל אם הוליק שלא ברגל וטרם זרק למזבח – אפשר לתקן (טהרת הקודש ויתר הבז ט,א). רבנו חיים הלוי (הל' פסולי המוקדשין יג,ט) מדקדק כך גם ממה שכתב (הל' פסולי המוקדשין א,כז): "קיבל הכשר ונתן לפסול, ולא הלך בו הפסול אלא עמד במקומו – יחזיר לכשר", ולא חילק בין מקרה שההושטה לפסול, שהיא הולכה שלא ברגל, היתה בכיוון המזבח או מחוצה לו (כפי שחילקה הגמ' כדי ליישב את דעת ר' יוחנן שאין תקנה להולכה זו).

באשר לשני הדינים האחרונים, הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין א,כז) פוסק בשניהם שהזבח נפסל: "דם שהוליכו הפסול לעבודה והחזירו לכשר והוליכו [כלומר, הכשר], או שהוליכו הכהן תחילה והחזירו ונתנו לפסול והוליכו [הפסול], הואיל והוליכו הפסול בין בתחילה בין בסוף – נפסל הזבח, שהרי אי אפשר לתקן דבר זה". המשפט השני מתאים לדעת רבא, ופסק זה מובן, שכן נראה שהוא מסקנת הגמ' בעניין "הא צריך לאמטוייה" (עיי' בהמשך הסוגיה ובמערכה כג). אולם המשפט הראשון הוא הכרעה לחומרא במחלוקת ר' ינאי ובני ר' חייא, והמפרשים דנים בשאלה: מניין למד הרמב"ם שיש לפסוק כך?

הר"י קורקוס מעלה אפשרות שהרמב"ם לא הכריע בדבר, ורק מחמת הספק פסק לחומרא שאין תקנה להולכתו של הזר⁵. מפרשים אחרים סבורים שהרמב"ם הכריע בוודאות כדעה שאין להולכה זו תקנה, וכתבו ראיות לפסק זה:

הכסף משנה מבאר, שהרמב"ם פוסל על סמך דברי רבי יוחנן, שאמר שהולכה שלא ברגל פסולה ואי אפשר לתקנה. על כך הקשה בלחם משנה: הרי דברי ר' יוחנן נדחו, וכפי שכתב הכס"מ עצמו (הל' פסולי המוקדשין יג,ט), ואין לדמות הולכת זר להולכה שלא ברגל! נראה שכוונת הכסף משנה לומר, שאמנם דברי ר' יוחנן נדחו, אבל מכך שבהולכה שלא

⁴ שאפשר שהרמב"ם חולק עליו. על פי דרכו יתכן לומר שהרמב"ם הכריע במחלוקת כאן על פי הגמ' במנחות יג,ב הנ"ל הערה 1, שם הובאה דעת ר' ינאי "פסול", והיינו שאין לה תקנה, ולא הובאה שם הדעה החולקת.

⁵ ראה בדבריו הסבר נוסף, שנובע כנראה מגרסה שגויה שהיתה בידו, כפי שהעירו במהדו' פרנקל.

⁶ בליקוטי הלכות ציין לשטמ"ק הנ"ל הערה 1, הסובר שאין ראיה מלשון זו, וכתב

סיכום

בהולכה שלא ברגל מסקנת הגמ' שאפשר לתקנה. בהולכת זר נחלקו אמוראים אם הולכת כהן שתיעשה אחריה מתקנת את הולכת הזר, ואין בגמ' הכרעה מפורשת. בעבודות אחרות מצינו דוגמאות סותרות, לכאורה: לקמיצת זר אין תקנה (לדעת רבנן דבן בתירא), ואילו מערכה שסודרה על ידי זר יש לה תקנה, והאחרונים כתבו חילוקים שונים בין הדברים.

הרמב"ם פוסק שאין תקנה להולכת זר, ויש אומרים שפסק כך מספק (ר"י קורקוס בפירושו השני), ודעת רוב המפרשים שהכריע כך על סמך כמה ראיות. לעומתו, הראב"ה נוקט שניתן לתקן את ההולכה.

מקרה נוסף הנדון בגמ': דם שהוליכו כהן והחזירו ולאחר מכן הוליכו זר. נחלקו אמוראים האם הוא תלוי במחלוקת הקודמת, או שבזה הכל מודים שמאחר שהדם חזר למקומו הרי הוא טעון הולכה ונמצא שהולכת הזר פוסלתו (אם היתה זו ההולכה הסופית). הרמב"ם פסק שהולכת הזר פוסלת, ונראה שבזה דבריו מוסכמים (אלא שלדעת הראב"ה ניתן יהיה לתקן זאת בהולכה חוזרת של כהן).

סידור המערכה. בכל בוקר הכהנים מסדרים את המערכה הגדולה שעל המזבח החיצון, לצורך הקרבת קרבן התמיד ושאר קרבנות היום. הסידור נחשב ל"עבודה", והזר אסור לעשותו. הגמרא ביומא דנה על מקרה שזר סידר את המערכה ואומרת שהדבר ניתן לתיקון.

על ראייתו מסידור המערכה יש להשיב: בשפת אמת (יומא שם) הסביר שיש קולא מיוחדת בסידור המערכה: "דדוקא בסידור המערכה הדין כך, שאינה אלא מצוה להכין כדי לסדר ולהבעיר אחר כך, אבל העלאת האיברים, דהוא גוף המצוה ומקיים בכך המצוה גופיה

בהעלאת האיברים – אין עצה לחזור ולסדרן" (והביא דוגמא לכך מקמיצת המנחה לדעת חכמים, ראה לעיל). נימוק אחר לקולא זו כתב במקדש דוד (סי' טו,א), שהעצים אינם קרבן גמור, ולא שייך לפוסלם בעשיית הזר, אלא רק הסידור הוא שנפסל, ולכן יש צורך לפרקו ולעשותו מחדש.

מערכה כב. גדרי הזאת הדם ופסול מחשבה בה (טו,א)

"נקטעה יד המזה"

הבעיה בפסול מחשבה בחטאת העוף

הגמ' מביאה דעה ש"הולכה זותרתי", הושטת יד, אינה נחשבת כהולכה לדעת ר' שמעון, ומקשה על כך: כיצד אם כן יתכן לשיטתו שיהיה פסול מחשבה בחטאת העוף? אם חשב לפני יציאת הדם – "לאו כלום הוא"²; ואם לאחר יציאת הדם – "אתעבידא ליה מצוותיה"³! על כך משיבה הגמ', שהמחשבה עשויה לפסול גם לאחר פרישת הדם, מכיוון שההזאה היא פעולה ממושכת, כפי שיתבאר.

מדוע הגמ' מקשה כך רק על השיטה ש"הולכה זותרתי" אינה הולכה, ואילו לשיטה שאף זוהי הולכה השאלה איננה מתעוררת כלל? רש"י (ד"ה אלא חטאת העוף, הא אמרת) מסביר שלשיטה זו המחשבה מועילה בשעה שהכהן מניע את העוף כדי שיצא ממנו הדם. תנועה זו היא "הולכה זותרתי", ואם דינה כהולכה – מחשבת פסול חלה באותה שעה. כך גם נאמר בתוס' ד"ה אלא: "מחשבה משכחת לה מקמי דתיפוק דם".

אולם בד"ה חטאת העוף כתבו תוספות בשם רבנו ברוך⁴:

ברוב הקרבנות מתן הדם על המזבח נעשה בזריקה, כלומר שהדם מצוי בכלי והכהן אוחז בכלי וזורק את הדם ממנו על המזבח. בקרבנות מסוימים קבעה התורה הזאה: במתן הדם על הפרוכת בחטאות הפנימיות (ויקרא ד,ו), ובחטאת העוף (שם ה,ט), ובהם הכהן אינו אוחז בכלי אלא בדם עצמו (בחטאות הפנימיות) או בעוף (בחטאת העוף) ומניע אותו עד להתזת הדם והגעתו למקום המיועד לו¹.

הסוגיה עוסקת בפסול מחשבה בהזאה, בחטאת העוף ובקרבנות נוספים: האם הזאה זו אינה אלא ברגע יציאת הדם (מהעוף או מאצבעו של הכהן), או שיש לה משך זמן מסוים, לפני יציאת הדם או אחריה? במהלך הדיון מובאת שאלתו של רבי ירמיה אודות כהן שהיזה דם על המזבח ולאחר שיצאה ההזאה מידו נקטעה ידו בטרם הגיע הדם למזבח. שאלה זו אופיינית לדרכו של ר' ירמיה להעלות ספקות במקרים חריגים (במסכת זבחים: יב,ב, עב,ב, פה,ב, קיח,ב), ומלבד ברור ההלכה בנושא הפרטי המדובר, ליבונם של ספקות אלו נועד לחשיפת יסודות ההלכה וכלליה.

1. לביור משמעות לשון 'הזאה' עיין מלבי"ם בהקדמתו לויקרא 'אילת השחר' סי' שעח, ובפרשת ויקרא אות רכ ואות שלד.

2. מהקושיה משתמע שמחשבת פסול מועילה רק בשעת העבודה עצמה ולא לפני כן. בחזון איש (סי' א סקט"ו) סובר שמחשבה מועילה גם בתוך כדי דיבור סמוך לעבודה, אבל מכיוון שהדם עדיין אינו בעולם – לא שייך לחשוב עליו. כעין זה כתב בחמדת דניאל, שהיה ראוי שמחשבתו על ההזאה תועיל עוד לפני יציאת הדם,

והחסרון כאן משום שהוא עוסק בפעולת ההולכה, וזהו "לפני דלפני".

3. קושייה זו אינה קיימת בעולת העוף, שהמיצוי מעכב בה, והוא פעולה ממושכת, הן משום שעצם הלחיצה אורכת זמן והן משום שיש למצות את כל הדם (מקדש דוד סי' לג,א).

4. אין תימה בדבר שיש מחלוקת בין שני דיבורי תוס', שכן הראשון חתום "ברוך" והשני "הגהה", והדבר אופייני לתוספות במסכת זו, ראה מבוא א.